

BIJZONDERE WAARNEMINGEN EN VONDSTEN

Een waasje in de winter

Dam, N. 2006. *Tulasnella calospora* – a shimmer in the winter. *Coolia* 49(1): 41–42.

De winter is een fantastische tijd om paddenstoelen te zoeken. Je wordt dan niet zo afgeleid door boleten en gordijnzwammen en zo, waardoor er tijd en aandacht overblijft voor subtielere schoonheid. Als het niet serieus vriest blijkt zo ongeveer ieder stuk hout dat je omdraait wel een fraai korstje te huisvesten. De spannendste, vind ik, zijn die vrijwel onzichtbare glazig-gelatineuze waasjes, die je het beste ziet bij strijklicht. In het veld heb je dan nauwelijks in de gaten wat je verzamelt, en de verrassingen komen thuis, achter de microscoop.

Op 26 maart 2005 waren we weer eens in het Nijmeegse stadspark Staddijk. Onderop een vochtig stuk rot loofhout zat, volgens mijn notities, “een vrijwel onzichtbaar, bleek grijs waasje, met op één-of-andere manier een trilzwam-achtig uiterlijk”. Het bleek de Langsporige waaszwam (*Tulasnella calospora*) te zijn, een Waaszwam met haast potsierlijk lange, croissant-achtige sporen (zie figuur). Die soort staat als “zeer zeldzaam” in het Overzicht, maar met de kwalificatie dat hij waarschijnlijk wel vaak over het hoofd gezien zal worden. Daar kan ik me wel wat bij voorstellen; deze collectie zat op het randje van zichtbaarheid.

Tulasnella's worden tot de trilzwammen gerekend, voornamelijk op grond van submicroscopische kenmerken die met de structuur van de septen te maken hebben (Wells, 1994). Onder de microscoop kun je ze als trilzwam herkennen aan de ‘repeterende’ sporen, d.w.z. sporen die zelf weer een nieuwe spore op een enkel sterigme vormen (zie de middelste spore in de figuur). De eerste generatie sporen wordt natuurlijk op een basidium gevormd, maar bij *Tulasnella* zijn die basidiën niet door dwarswandjes in compartimenten verdeeld, zoals dat bij ‘typische’ trilzwammen (Judasoor (*Hirneola auricula-judae*) en Gele trilzwam (*Tremella mesenterica*), bijvoorbeeld) wel het geval is. Bij *Tulasnella*'s zou je eerder kunnen stellen dat die trilzwam-achtige compartimenten buitenop het basidium gevormd worden, op de plek waar je bij een fatsoenlijk basidium de sterigmen vindt.

Drie stadia van het proces van sporenvorming op de basidiën van *T. calospora* zijn geschetst in de figuur. Het begint met de vorming van kleine knobbeltjes, ongeveer bovenop het basidium (linker figuur), net jonge sterigmen. De hele inhoud van het basidium vloeit vervolgens in die knobbeltjes, die daardoor sterk opzwellen en uiteindelijk door een dwarswandje van het dan lege basidium worden afgesloten (middelste figuur). Deze opgezwollen knobbels worden vaak epibasidiën genoemd. Ze kiemen vrij snel na hun vorming met een sterigme, waarop dan een spore gevormd wordt die als hij rijp is actief wordt afgeschoten. (Zie Clemençon (2004) voor een uitgebreidere beschrijving, en voor de cytologische aspecten.) Dit unieke proces van sporenvorming is in de praktijk het beste kenmerk om een soort uit het geslacht *Tulasnella* te herkennen. Overigens is *Tulasnella* een geslacht met behoorlijk veel soorten, in Europa ruim 30; Peter Roberts (1994) heeft er onlangs een goed werkbare sleutel voor gepubliceerd.

Literatuur

- Clemençon, H. 2004. Cytology and plectology of the Hymenomycetes. Bibl. Mycologica, vol. 199. J. Cramer, Berlin. p. 149.
- Roberts, P. 1994. Globose and ellipsoid-spored *Tulasnella* species from Devon and Surrey, with a key to the genus in Europe. Mycol. Res. 98: 1431–1452.
- Wells, K. 1994. Jelly fungi, then and now! Mycologia 86: 18–48.

Nico Dam, Malden
Aphylllophorales werkgroep “Cristella”

Figuur 1: *Tulasnella calospora*. Drie stadia van basidiën (bovenste rij), en zes sporen (onderste rij); één spore kiemt door vorming van een sterigme, met daarop een secundaire (nog jonge) spore. Het maatbalkje correspondeert met 10µm.

